

Jaak Vissenaken als mevrouw De Beer.

Een man als vrouw, en toch geen travestiet

De monoloog «De vrije madam» is, in teaterproduktie, in de pers niet onopgemerkt gebleven. Integendeel zelfs, de kritieken waren unaniem lovend. Wie het in de teaters mocht gemist hebben, krijgt deze week de gelegenheid om deze produktie op z'n eigen kleine scherm te zien. Auteur ervan is Rudy Geldhof, met wie wij daarover een kort gesprek hadden.

BRT-1 zondag

«Er heerst een feestelijke stemming in het vrouwenhuis, mogelijk reeds in de bar of de hal waarlangs het publiek zich naar de zaal begeeft. Er kan schuimwijn worden aangeboden en alleszins is er een opgewekt muziekje: uit luidsprekers klinkt een strijdlid, gezongen door een

Spaans- of Portugeestalg vrouwenkoortje. Als het publiek heeft plaatsgenomen, betreedt mevrouw De Beer het halfduister podium. Ze doet wat onwennig, zet haar handtas op tafel, kijkt even in haar boodschappentas, die ze voordien al had klaargezet. Dan plaatst ze een menu-

kaartje duidelijk zichtbaar op de tafel. Ze probeert voorzichtig over de muziek heen te praten.»

EMANCIPATIE

Dat zijn de eerste aanwijzingen van het scenario van «De vrije madam». Mevrouw De Beer is dan ook wat men

op het eerste gezicht een geëmancipeerde vrouw zou kunnen noemen. Haar hele leven lang heeft ze huisvrouw en moeder gespeeld voor een echtgenoot die haar bedroog, voor kinderen die haar niet wisten te appreciëren. Nu ze weduwe is geworden, staat ze op vrije voeten, en laat ze zich meeslepen naar films en tentoonstellingen door haar inmiddels teruggekeerde dochter Angèle, die haar ook belangstelling voor literatuur heeft bijgebracht.

«'t Is tijd dat ge begint te leven, mama, zegt ze», zegt mevrouw De Beer daarover. «Life begins at fifty-five. En het is nooit te laat om geëmancipeerd te worden. En ik zeg: te laat, te laat, wat is te laat? Zo oud ben ik nog niet. Ik heb ook nog een goeie gezondheid.»

Mevrouw De Beer is in het vrouwenhuis «De vrije madam» uitgenodigd om een van haar eigen recepten voor te stellen. Als men het ons vraagt, een hoogst eigenaardig recept: kip met mosselen, garnalen en kreeftjes. Met als saus een bisque de homard, alles geflambeerd met cognac en overgoten met een flinke dosis room. Misschien wel de moeite van het uitproberen waard...

Tot zo ver is er niets ongewoons aan deze monoloog. Het ongewone ligt hem niet alleen in het feit dat het recept ook werkelijk op de scène wordt klaargemaakt, maar méér nog in het feit dat de rol van mevrouw De Beer niet door een vrouw van middelbare leeftijd wordt vertolkt, maar wel door een man. Inderdaad, Jaak Vissenaken heeft die niet zo bepaald gemakkelijke taak van «travestiet» op zich genomen. En hij is erin geslaagd dat te doen zonder in het belachelijke of het sensationele te vervallen. Zijn mevrouw De Beer is een zeer aanvaardbaar personage gebleken.

GEEN KANDIDATE

Een eerste vraag die hierbij natuurlijk oprijst is, hoe een schrijver op de idee komt om iets dergelijks te doen. Bij navraag bij Rudy Geldhof bleek echter dat het aanvankelijk

De Vrije Madam

helemaal niet de bedoeling was om deze rol door een man te laten vertolken. Toen hij aan het schrijven was, had hij wel degelijk een échte mevrouw De Beer voor ogen.

«Hoe ik op de idee gekomen ben?», zegt hij. «Ik had voordien al een aantal tv-scenario's geschreven, en het lokte mij wel aan om nu eens een monoloog te schrijven. Ten eerste geeft dat je als auteur veel meer kansen, ik vind het plezierig om te doen, en ten tweede is het voor een acteur ook een gelegenheid om zich op z'n best te laten zien.

«Toen ik eraan bezig was, had ik eigenlijk Ivonne Lex voor ogen. Een actrice met talent, en een vrouw van middelbare leeftijd, net wat ik nodig had. Maar uiteindelijk bleek zij het toen niet zo te zien zitten, en dan is het beter dat je er helemaal niet aan begint. Per slot van rekening is het nog altijd zo dat een acteur affiniteit moet hebben met zijn tekst, anders ben je bij voorbaat al verzekerd van een mislukking. Het probleem was dan een andere actrice te vinden die niet alleen vrij was — of eventueel bereid om de zware belasting van een kumul aan te gaan — maar die ook van de leeftijd van mevrouw De Beer, vijfenvijftig, was — en bereid was om dat toe te geven. En dat bleek niet direct zo gemakkelijk. Ik ben samen met Jaak Vissenaken op zoek gegaan, en toen al ons speuren tevergeefs bleek, heb ik gewoon aan Jaak voorgesteld: "Maar waarom zou jij het niet doen?" In het begin was hij er niet voor te vinden, en hij heeft zich ook lang verzet.»

Eerlijk gezegd, dat kunnen we ons best voorstellen, het moet voor een acteur niet zo'n gemakkelijke opdracht zijn om je viriele karakter af te leggen en als vrouw anderhalf uur op de scène te staan, niet alleen te staan koken, maar ook de hele emotionaliteit van je huwelijksleven te vertellen. Want dat komt er inderdaad bij: mevrouw De Beer is niet alleen uitgeno-

digd om een kookdemonstratie te geven, maar ook om over zichzelf te vertellen. En hoe geëmancipeerd ze nu ook mag lijken, toch is duidelijk dat ze haar hele leven lang niets anders is geweest dan een vrouw voor wie alleen huisje-tuintje-kindertjes en uiterlijke schijn telden, een vrouw die verbitterd is geworden omdat zij, als kind van rijke ouders, getrouwd was met een «omhoog gevallen» arbeiderszoon.

Jaak Vissenaken heeft zich echter met glans en glorie van deze rol gekwetend.

«We hebben inderdaad een schitterende pers gekregen», zegt Rudy Geldhof. «Ook al waren we in het begin zelf een beetje bang om die rol door een man te laten vertolken. Maar achteraf hebben we ondervonden dat dat nog een positief punt heeft bijgebracht.»

Voor een gedeelte is het personage van mevrouw De Beer geïnspireerd op de moeder van Rudy Geldhof, zegt hij, en op deze vraag of dat ook voor publikatie geschikt is, antwoordt hij met een positief.

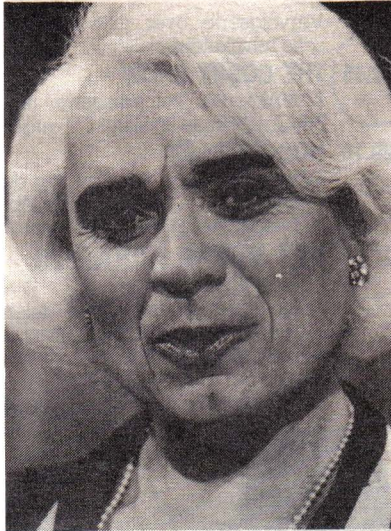
«Ook zij is een vrouw die haar hele leven in het rollenpatroon heeft gezeten», zegt hij. «En ook al is ze nu, laat ik zeggen "tot inzicht" gekomen, toch zal ze daar nooit helemaal uit los raken. Net zoals mevrouw De Beer, wier leven uiteindelijk nooit meer in positieve zin zal veranderen. Ze wil er wel uit, maar ze wordt opeens gekonfronteerd met twee totaal verschillende werelden, en dat is iets wat haar niet makkelijk valt, wel integendeel.»

Dat blijkt ook uit het einde van het stuk, waar het eten dat zij wilde klaarmaken, en dat volkomen mislukt, zowat mag gezien worden als het symbool van haar leven.

«Het is mislukt...», zegt ze. «Eten kan lukken of mislukken. Deze keer is het mislukt... Ik zal het op een andere keer voor u overdoen. Vanavond ben ik moe... 'k Ben veel te moe.»

Free Olbrechts

Jaak Vissenaken.

gebouwd hebben, heeft de dochter zich ontpopt tot een vrijgevochten feministe.

DE VRIJE MADAM

met een man als vrouw

De monoloog «De vrije madam» heeft als teaterproduktie een enorm goede pers gekregen. Wie het destijds mocht gemist hebben krijgt het nu te zien op het kleine scherm.

BRT-1 zondag

De auteur Rudy Geldhof tekent in die monoloog het beeld van mevrouw De Beer. Een vrouw die een heel leven lang huisvrouw en moeder heeft gespeeld voor kinderen die haar niet wisten te waarderen. Een vrouw die door haar echtgenoot bedrogen werd en die uiteindelijk weduwe is geworden. Haar leven is dus eigenlijk een mislukking geworden. Op zekere dag wordt ze uitgenodigd in het vrouwenhuis «De vrije madam» om een van haar eigen keukenrecepten voor te stellen. Een merkwaardig zootje van kip met mosselen, garnalen en kreeftjes. En ook dat mislukt. Mevrouw De Beer zegt: «Eten kan lukken of mislukken, deze keer is het mislukt! Deze avond ben ik te moe, veel te moe».

Het merkwaardige van die anderhalf uur durende monoloog is dat de rol van mevrouw De Beer vertolkt wordt door een man, nl. Jaak Vissenaken. Die was samen met de auteur op zoek gegaan naar een geschikte actrice, maar toen ze die maar niet konden vinden besliste Vissenaken het zelf te doen.

Rudy Geldhof zegt over "De vrije madam":

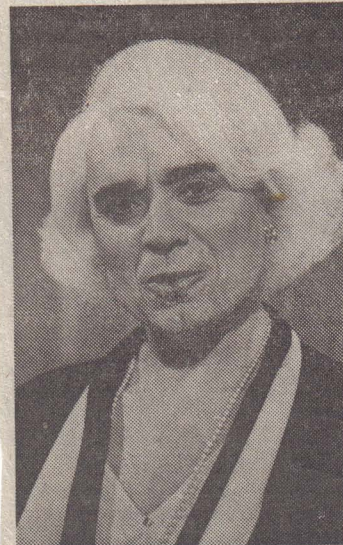
Mevrouw De Beer is een oudere dame, een eind in de zestig die het grootste gedeelte van haar leven heeft doorgebracht in de comfortabele en beschermde omgeving van een selfmade burgerij. Ze heeft haar hele leven geloofd in de tamelijk conservatieve ideeën van dat milieu en in haar rol van huisvrouw en moeder. Ze heeft zichzelf altijd weggecijferd in functie van de carrière van haar man en van de kinderen. Na de dood van haar man is zij uit die burgerlijke winterslaap gewekt: ze is aan de weet gekomen dat haar man een verhouding had, en voelt zich op allerlei manieren gebruikt. Het hernieuwde contact met haar dochter brengt haar heilige huisje, van haar zo lang gekoesterde zekerheden nog meer aan het wankelen. Die dochter is een buitenbeentje. Terwijl de drie zonen De Beer ijverig aan een succesrijke carrière

Koken en bakken

DE VRIJE MADAM
(BRT-tv 1,
zondag 19 oktober)

Jaak Vissenaken mag gerust zijn: zijn „vrije madam” is ook op tv goed overgekomen. Onze mensen hebben er van genoten, van alle kanten hoor ik bijvalsbetuigingen en lof.

Na 300 succesvolle opvoeringen in zaal kon het moeilijk mis gaan. Toch had Vissenaken zelf zo zijn twijfels: de tv-kaptatie van „De vrije madam” was allesbehalve vlekke-

loos verlopen, de opname liep vertraging op door een staking, er zat een in der haast opgetrommeld en toneel-vreemd publiek in de studio, tot overmaat van onkans viel één van de vier tv-camera's in panne in volle opvoering, en herbeginnen was er niet bij.

Gelukkig kon je zondag van al die „troubles” weinig merken. Het enige dat de tv niet kon weergeven was de geur. Ik herinner me nog zeer levendig, toen ik het stuk bij de première

in de Brugse Hallen voor het eerst zag, dat het water me in de mond kwam, zo goed rook het „soepje” dat hij (of moet ik zeggen zij) klaar maakte.

Er zit iets wonderlijks maar ook „ambetant” in dit stuk. Als toeschouwer ga je, vooral het eerste halfuur, zodanig op in de kookdemonstratie met al zijn spektakulaire effecten, dat je zou vergeten te luisteren naar

de kern van de zaak, nl. het levensverhaal van mevrouw De Beer. Eigenlijk een stuk om twee keer te zien: één keer voor de kookles, en nog één keer voor het „vertellemen”.

Dat de auteur Rudy Geldhof een Bruggeling is, was een paar keer heel duidelijk te horen: de Tompouce en de Samdam zijn reële begrippen voor al wie Brugge ook maar een beetje kent. Maar Geldhof heeft natuurlijk meer in zijn mars dan die paar lokale anekdoten. In het leven van madam De Beer speelden veel factoren mee: de oorlog, de repressie, de kontestatie van '68, de opkomst van het feminisme. Ook de politieke partijen krijgen om beurten hun vet. De carrière van haar man, zijn ontrouw, de breuk met haar dochter, het klinkt allemaal zo echt en diepmenselijk, je zou er op de duur zo waar de kookdemonstratie bij vergeten.

Jaak Vissenaken presteert meesterlijk, zonder enige charge of overdrijving, hij maakt van deze vrouwrol geen travestie of karikatuur, en hij is de natuurlijkheid zelve. Oorspronkelijk was deze monoloog voor een vrouw geschreven, maar toen geen enkele actrice van enig formaat bereid gevonden of beschikbaar was, besloot Vissenaken de rol zelf te gaan spelen.

Hoe hij die uitdaging tot een goed einde gebracht heeft, heeft nu ook de Vlaamse huiskamer kunnen meemaken en op zijn volle waarde schatten. Een glansprestatie die voor altijd met de naam Vissenaken zal verbonden blijven.

oktober 1986